

SİSTEMATİK DERLEME / SYSTEMATIC REVIEW

Yanık Yarasında Tamamlayıcı ve Destekleyici Tedavi Uygulamaları:

Sistematiik Derleme

Complementary and Supportive Treatment Practices in Burn Injury: Systematic Review

Duygu AKBAŞ¹, Fisun ŞENUZUN AYKAR²¹S.B.Ü. Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Yanık Tedavi Merkezi, İzmir²İzmir Tınaztepe Üniversitesi, İç Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İzmir

Geliş tarihi/Received: 10.03.2020

Kabul tarihi/Accepted: 14.12.2020

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Duygu AKBAŞ, Uzman Hemşire

Bahar, Saim Çıkrıkçı Cd. No:59, 35170 Karabağlar/İzmir

E-posta: duygu_akbas55@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-7076-9339

Fisun ŞENUZUN AYKAR, Prof.Dr.

ORCID: 0000-0002-3466-4943

II. Uluslararası İç Hastalıkları Hemşireliği Online Kongresi'nde 18.12.2020 tarihinde Sözel Bildiri olarak sunulmuştur.

Öz

Amaç: Çalışmanın amacı yanık yarasında kullanılan tamamlayıcı ve destekleyici tedavi uygulamalarının etkisini sistematiik olarak incelemektir.**Gereç ve Yöntem:** 2009-2019 yılları arasında EBSCOhost, Pubmed ve Cochrane veri tabanlarında "Burns and medicine and traditional and nursing", "Burns and complementary and medicine and nursing", "Burns and complementary and alternative medicine" anahtar kelimeleri taranmıştır.**Bulgular:** Ulaşılan 379 makaleden dâhil edilme kriterlerine uyan 9 makale çalışma kapsamına alınmıştır.**Sonuç:** Yanık yarasının bakımında kullanılan tamamlayıcı ve destekleyici tedavi yöntemlerinin incelendiği bu çalışmada; bal, propolis, zeytinyağı, deniz iğdesi karışımı, olea merhemi ve asetat mafenitin kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yanık ve hemşirelik, geleneksel tedavi, tamamlayıcı ve alternatif tedavi.

Abstract

Objective: The aim of the study is to systematically examine the effect of complementary and supportive treatment practices used in burn injury.**Material and Method:** The keywords "Burns and medicine and traditional and nursing", "Burns and complementary and medicine and nursing", "Burns and complementary and alternative medicine" were scanned in the EBSCOhost, Pubmed and Cochrane databases between 2009-2019.**Results:** Out of 379 articles reached, 9 articles that meet the inclusion criteria were included in the study.**Conclusion:** In this study, in which complementary and supportive treatment methods used in burn wound care were examined; It was determined that honey, propolis, olive oil, sea buckthorn mixture, olea ointment and acetate mafenite were used.**Keywords:** Burn and nursing, traditional treatment, complementary and alternative treatment.

1. Giriş

Dünya Sağlık Örgütü'nün istatistiklerine göre her yıl yaklaşık 265.000 ölümcül yanık meydana gelmektedir (1). Yanık yarası bakımı ve tedavilerindeki gelişmelere rağmen, yanığa bağlı ölüm oranı hala yüksektir (2). Yanığa bağlı ölümlerin sebeplerinden biri de yanan bireylerde mikrobiyal enfeksiyonların ortaya çıkmasıdır (2). Yanık yaralarının tedavisi, cerrahi yöntemler ve terapötik preparatların topikal olarak uygulanmasıyla uygun şekilde gerçekleştirilmektedir (1,2). Günümüzde, yanık yaralanmalarında uygulanan standart tedavilerden birisi de enfeksiyonun önlenmesi için gümüş içeren yara bakım ürünlerinin kullanılmasıdır (2).

Her ne kadar gümüş sülfadiazin yanık yaralarının topikal tedavisinde altın standart olarak kabul edilse de yapılan çalışmalar, gümüş sülfadiazinin keratinositler ve fibroblastlar için toksik olduğunu, dolayısıyla yaranın iyileşme hızını azalttığını göstermiştir (3). Sonuç olarak, bir yanık yarasının tedavisinde gümüş içeren ilaç kullanımından kaçınılması gerektiği öne sürülmektedir (4). Bu nedenle, yara iyileşmesini destekleyen yan etkisi daha az olan uygulamalar araştırılmıştır.

Yanık yarasında sıklıkla tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemi olarak bitkisel tedaviler kullanılmaktadır (5). Kullanılan bitkilerin yanık yarasını iyileştirici etkilerinin yanında bu iyileşmeye destek olabilecek antiinflamatuvar,

antimikrobiyal, antioksidan, antinosiseptif gibi etkileri de bulunmaktadır (5). Örneğin alkanna tinctoria bitkisi staphylococcus aureus, staphylococcus epidermidis'e karşı antimikrobiyal özellikler gösterdiği için yanık yarısı tedavisinde kullanılmaktadır (5). Arılar tarafından üretilen, bitki özü ve mum içeren, doğal sert bir reçine olan propolis de yanık yarısında enfeksiyonların önlenmesi için kullanılmaktadır (6).

Yanık yarısında kullanılan tamamlayıcı ve destekleyici tedavi yöntemlerinden biri de yumurta beyazıdır (7). Yumurta beyazı A, C ve E vitaminlerini, çinko, bakır ve selenyum gibi elementleri içermesi bakımından bu bileşikler de yara iyileşmesini hızlandırmaktadır (7).

Yanık yarısında kullanılan bu alternatif ürünlerin bazı dezavantajları da mevcuttur (8). Bitkisel ürünlerde en büyük problem kalite kontrol, etkililik ve güvenilirlik problemidir (8). Doğal oldukları için güvenilir olduğu ifade edilen birçok bitkisel ürünün, etkinlikleri, akut ve kronik toksisiteleri, stabilite ve standardizasyonlarıyla dolayısıyla kaliteleri ile ilgili yeterli miktarda kanıta dayalı bilimsel veriler bulunmamaktadır (8). Dolayısıyla hemşireler, alternatif tedavilerin bazı riskler ve kontrendikasyonlar barındırabileceğinin farkında olmalıdır (8,9). Bu anlamda asıl işi profesyonel bakım sunmak olan hemşirelerin yanık hastasını holistik bakış açısıyla değerlendirmesi ve optimal hemşirelik bakımı sunması gerekmektedir (9). Yanık yarısında alternatif tedavi yöntemleri uygulanırken, hasta bakımının tüm alanlarında asepsiye dikkat edilmektedir (9). Yanık yarısı bakımı sırasında steril eldiven, önlük ve maskenin kullanıldığı aseptik teknik uygulanmalıdır (9). Yıkama, debritleme ve pansuman değişikliği sırasında hastanın vücut ısısı korunmalıdır (9). Enfeksiyon olasılığını azaltmak için önerilen şekilde seçilen yara bakım örtüsü kullanılmalıdır (9). Kullanılan yara bakım ürünü hakkında hasta bilgilendirilmelidir (9) .

Düşük riskli, düşük maliyetli, kullanımı kolay, sınırlı yan etkileri olan yöntemler olarak ek, geleneksel ve tamamlayıcı tedavilerin kullanımı farklı ülkelerde yaygınlaşmaktadır (4). Tamamlayıcı tıp, sinerjistik olabileceği inancıyla, geleneksel tıp ile kullanılan alternatif bir tedavi yöntemidir.

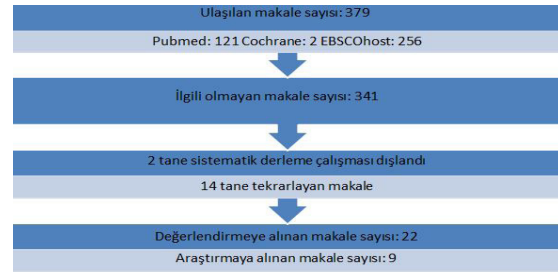
1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı yanık yarısında kullanılan tamamlayıcı ve destekleyici tedavi uygulamalarının etkisini incelemektir.

Yanık hastalarında kullanılan tamamlayıcı ve destekleyici tedavi uygulamaları ile ilgili yapılmış araştırmaların analiz edildiği bu çalışma, konuyla ilgili literatürün taranmasıyla gerçekleştirilmiştir. İlgili literatür taraması EBSCOhost, PubMed ve Cochrane veri tabanları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Anahtar kelimeler için "Medical Subject Headings" dizinine göre belirlenmiştir. Belirlenen anahtar kelimeler çeşitli kombinasyonlar oluşturularak taranmıştır. Taramada "Burns and medicine and traditional and nursing", "Burns and complementary and medicine and nursing", "Burns and complementary and alternative medicine" anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Elektronik arama ile saptanan ilgili tüm yazıların başlık ve özetleri, araştırmacılar tarafından tek tek gözden geçirilmiştir.

Başlığında ve/veya özetinde belirlenen anahtar kelimelerin herhangi birini veya birkaçını içeren 379 makale incelenmiştir. En son tarama Kasım 2019'da yapılmıştır. Uluslararası dergilerde yayınlanmış, tam metinlerine ulaşılan randomize kontrollü ve deneysel çalışmalar değerlendirme kapsamına alınmıştır. Bildiri özetleri değerlendirme kapsamına alınmamıştır. Yanık yarısında tamamlayıcı ve destekleyici uygulamaların uygulanmadığı çalışmalar dışlanma kriterlerini oluşturmuştur. Araştırmanın kontrol edilmesinde "Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA)" kontrol listesi kullanılmıştır. Makalelerin incelenme süreci Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Makale İnceleme Aşamasının Şematik Olarak Gösterimi

2. Sonuç ve Öneriler

Bu sistematik inceleme çalışmasında, 2009-2019 yılları arasında yayınlanan dokuz çalışma yer almaktadır. Çalışmaların türü, örneklem özellikleri, çalışmaların bulguları ve sonuçları Tablo 1'de özetlenmiştir.

Bu araştırmada yanık tedavisinde kullanılan tamamlayıcı ve geleneksel tedavilere odaklanılmıştır. Çalışma kapsamına alınan araştırmaların büyük çoğunluğunda balın yanık tedavisine olumlu katkıda bulunduğu saptanmıştır. Bal, yaraların tedavisi için MS. 6. yüzyıla kadar uygulanan en eski tedavi şeklidir. Eski Mısırlılar, enfekte yaralara koymak için ballı, bal ile kaplanmış tüylü bir giysi kullanmışlardır (10). Balın geleneksel olarak kullanımı antibiyotiğin keşfine kadar devam etmiş ve antibiyotiğin keşfedilmesiyle beraber kullanımı azalmıştır. Fakat antibiyotiğe dirençli mikrobiyal türlerin mevcut prevalansı, bal gibi eski ilaçların terapötik kullanımının yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Çünkü yakın zamanda yapılan çalışmalar balın, aeroblar ve anaeroblar, gram pozitif ve gram negatif bakteriler dâhil olmak üzere yaklaşık 60 bakteri türü üzerinde inhibe edici bir etkisi olduğunu bildirmiştir (10). Khoo ve ark. (11) balın antibakteriyel özelliklerini inceledikleri çalışmalarında, 36 dişi sıçanı üç gruba ayırmış ve her bir gruptaki sıçanların sırtında anestezi altında derin yanık yarısı oluşturmuşlardır. Her bir gruptaki yanık yaralarına Pseudomonas aeruginosa (n = 12), Klebsiella pneumoniae (n = 12) ve Acinetobacter baumannii (n = 12) aşılanmışlardır. Daha sonra bu üç spesifik organizma ile aşılanan yanık yaralarına Malezya'da üretilen yerel bir bal türü olan Tualang balını uygulamışlardır. Çalışmalarında, Tualang balının yanık yarısındaki kontraksiyona etkisini ve yaradaki antibakteriyel özelliğini değerlendirmişlerdir. Her 3 günde bir (3, 6, 9, 12, 15, 18 ve 21. günler) yanık yaralarından sürüntü örnekleri alınmış ve yara boyutu ölçümleri yapmışlardır. Tualang balıyla tedavi edilen yaralarda 6. güne kadar yara boyutunda% 32.26 ve 15. günde% 49.27 küçülme saptanmıştır. Pseudomonas aeruginosa aşılanmış yanık yaralarının olduğu grupta, bakteri üremesinde bir azalma olduğu saptanmıştır (11).

Tablo 1. Çalışmaya Dâhil Edilen Makalelerin Genel Özellikleri

Çalışma kim tarafından yürütülmüştür	Örneklem sayısı	Araştırma tipi	Girişim	Sonuç
Khoo, Halim & Mohamad, 2010	N=36 Otuz dişi Sprague Dawley sıçanı	Yarı Deneysel	Sıçanlar üç gruba ayrılmış ve herbir gruba ayrı ayrı <i>Pseudomonas aeruginosa</i> (n = 12), <i>Klebsiella pneumoniae</i> (n = 12) ya da <i>Acinetobacter baumannii</i> (n = 12) aşlanmış sonra Tualang balı ile tedavi edilmiş	Tualang bal ile tedavi edilen yaralarda 6. güne göre% 32,26 oranında yara boyutunda küçülme (p=0,008) ve 15. günde (p =0,005) % 49,27 oranında yara boyutunda küçülme olmuştur. Yaralar 18. günde daha küçük kalmış (p<0,032). Tualang bal ile tedavi edilen sıçanlar, <i>Pseudomonas aeruginosa</i> aşlanmış yaralarda bakteri üremesinde bir azalma saptanmıştır (p=0,005).
Nakajami vd., 2013	N=126 BALB/cCrSlc Erkek Faresi	Deneysel	Deney gruplarındaki yaralar, manuka balı ve akasya balı grupları, her yara başına 0.2 ml bal ile tedavi edildi. Kontrol grubu gümüşlü sülfadiazin ile tedavi edilmiştir.	Gruplar, yaralamadan sonra artan yara alanları sergilemiştir. Nekrotik hücrelerin oranları ve manuka ve akasya balı gruplarındaki nötrofil sayısı, 3. güne kadar tedavi edilmeden ve gümüş sülfadiazin gruplarından daha düşük bulunmuş; ancak, 4. günde tüm gruplar arasında anlamlı bir fark olmamıştır.
Olczk vd., 2016	N= 2 beyaz evcil domuz	Deneysel	Arı poleni, NaCl	Klinik ve histopatolojik değerlendirme uygulanan apiterapötik ajanın yanık yaralarının iyileşme süresini azalttığını ve hayvanların genel durumunu olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.
Pawel Olczyk, Pawel Ramos 2013	N= 4(16 haftalık evcil domuz)	Deneysel	Deney grubunda yanıklar üç hafta boyunca günde iki kez propolis uygulaması	Propolis yanık yaralarının iyileşme sürelerini azalttığı saptanmıştır.
Lin vd., 2017	N=98 sıçan 7 gruba ayrılmış	Deneysel	Oxytropis falcate jeli(OFG)	OFG ile tedavi edilen gruplarda, iyi hiperplazi ve kabuklanma ile yanmış bölgelerde inflamatuvar hücrelerin ödemi ve infiltrasyonu belirgin şekilde azalmıştır.
Jahani, Ashrafzadeh, Babai, Shiahpoosh & Cheraghian, 2019	N=90 I.grup: 45 II. grup:45	Deneysel	Yumurta, Gümüş Sülfadiazin	Yara iyileşmesinin ortalama skorları 15. günde kontrol grubuna (21,51 ± 5,7) kıyasla (p<0,001) müdahale grubunda azalmıştır.
Edraki vd., 2014	N=60 I.grup n:12 II.grup n:12 III.grup n:12 IV.grup n:12 V.grup n:12	Deneysel	Deniz iğdesi, Zeytinyağı, %5'lik Zeytinyağı ve Deniz iğdesi karışımı, %1'lik silver sülfadiazinin	Yara kontraksiyonu deniz topalak, zeytinyağı ve deniz topalak / zeytinyağı karışım gruplarında kontrol gruplarına göre daha hızlı meydana gelmiştir.
Gümüş ve Özlü, 2017	N=64 I. grup:31 II. grup:33	Deneysel	Balmumu, Zeytinyağı, A.tinctoria	Balmumu, zeytinyağı ve alkanna tinctoria Tausch karışımı ikinci derece yanıklara uygulandığında, bu hızlandırılmış epitelizasyon, pansuman değişiklikleri sırasında yaşanan ağrıyı azaltmış ve hastaların hastanede kalış sürelerini kısaltmıştır.
Zahmatkesh, Manesh & Babashahabi, 2015	N=30 I. grup n:10 II. grup n:20	Tek kör randomize klinik çalışma	Olea kremi, Asetat Mafenit	Olea kreminin ikinci derece yanık yarısında granülasyon dokusu gelişimini hızlandırmış ve doku onarımındaki iyileşme sağlamıştır.

Nakajima ve ark. (12) yaptıkları çalışmalarında, 126 tane 8 haftalık sıçanı dört gruba ayırarak sıçanların sırtında iki tane derin yanık yarası oluşturmuşlardır. Kontrol grubundaki sıçanlara gümüş sülfadiazin uygularken deney grubundakilere manuka balı ve Japon akasya balı uygulamışlardır. Tüm gruptaki yaralarda oluşan, nekrotik hücreleri, apoptotik hücreleri, nötrofilleri ve makrofajları saptamak için hematoksin ve immünohistolojik boyama yöntemi kullanmışlardır. Yaralanmanın 30.dakikasında ve 1-4 gün sonra yaralardan sürüntü örnekleri almışlardır. Tüm gruplarda yaralanma sonrasını takip eden günlerde yara alanlarında büyüme olduğu saptanmıştır. Kontrol grubundaki yara kenarlarının etrafındaki kızarıklık deney grubundakine göre daha yoğun olmuştur. Manuka ve akasya balı uygulanan deney gruplarındaki nekrotik hücrelerin oranları ve nötrofil sayıları, gümüş sülfadiazin uygulanan kontrol gruplarından daha düşük olmuştur. Ancak 4. günde tüm gruplar arasında önemli bir fark olmamıştır (12).

Benzer şekilde Olczyk ve ark. (6) yanık tedavisinde yaygın olarak kullanılan ilaçlara kıyasla arı polenin özütlerine dayalı preparatları incelemişlerdir. Çalışmalarında insan derisinin domuz derisine çok benzemesinden dolayı iki beyaz evcil domuz kullanmışlardır. Her hayvanda 18 tane derin yanık yarası oluşturulmuştur. Yanık yaraları

2. derece kısmi derinlikte yaralardır. Hayvanlar iki gruba ayrılmış kontrol grubundaki yaralar tedavi edilmemiş ya da fizyolojik salinle tedavi edilmiş, deney grubundaki yaralar ise arı poleni içeren merhemle tedavi edilmiştir (6). Yaraların klinik görünümü, yanık enfeksiyonundan sonraki 3. 5. 10. 15. ve 21. günlerde karşılaştırılmıştır. Klinik iyileşme yaraların görünümündeki farklılıklar gözlemin 5. gününde fark edilmiştir. Arı poleni merhemle tedavi edilen yaralarda, yara bölgesi hafif kanaması olan ince, esnek bir eskar ile kaplanmıştır. Yara bölgesinde önce şişlik ve kızarıklık belirtileri varken sonraki günlerinde, güçlü bir granülasyon ve ardından açıkça görülebilen tamamen iyileşmiş özelliklere sahip epitel oluşumu kaydedilmiştir. Arının polen merheminin sayesinde deneyin son günlerinde yanık yaralarındaki bakteri sayılarında azalma görülmüş ve iyileşme sürecine olan yararı doğrulanmıştır (6).

Yapılan çalışmalar da göstermiştir ki bazı bal türleri yanık yaralarını iyileştirmede etkilidir. Ancak bal doğal bir ürün olduğu için, yara iyileşmesi ile ilgili özellikleri arı türlerinden, coğrafi konumlardan, depolama koşullarından etkilenebilmektedir (13). Bu nedenle yanık yarası iyileşmesine etkilerini araştırmak için diğer bal türlerinin de araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Lin ve ark. (14) yaptıkları çalışmada, *Oxytropis falcata* (OGF) jelinin sıçanlarda derin ikinci derece yanıklarda tedavi etkisini incelemişlerdir. *Oxytropis falcata* Çin'de çoğunlukla yabani bir ot olarak büyüyen ve iltihaplı yaraları tedavi etmek için binlerce yıldır kullanılan bir bitkidir. Yapılan çalışmada, 98 sıçan rastgele seçilmiş ve 7 gruba ayrılmıştır: model grup, araç grup, uygulama grupları (düşük doz, orta doz ve yüksek doz grup). OGF ile tedavi edilen gruplarda ödem ve inflamatuvar hücrelerin yanık bölgelerde belirgin şekilde azaldığı, iyi hiperplazi ve kabuklanma ile 14.günde yeni saç folikülleri ve yağ bezleri oluştuğu gözlenmiştir (14).

İncelenen çalışmalardan bir tanesi de Jahani ve ark.(7)'nin yaptığı ikinci derece yanık yaraları üzerinde merhem bazlı yumurta beyazının iyileştirici etkisini değerlendirmeyi amaçladıkları bir araştırmadır. Yumurtalar geleneksel tıpta kullanımı belirtilen hayvansal ürünlerden bir tanesidir (7). Yumurta akı proteini kolayca kas içine emilir. Her bir saf yumurta akı (yumurta sarısı olmadan), vücut için gerekli tüm temel amino asitleri ve vitaminleri içeren yaklaşık 3.6 g saf protein içerir (15). Triptofan, yumurta beyazında mevcut olan hayati bir bileşik ve esansiyel amino asittir. Bu amino asidin topikal uygulaması, reepitelizasyon, hücre çoğalması ve neovaskülarizasyon işlemini arttırarak farelerde yanık yarası iyileşmesini sağlayabildiği belirtilmiştir (16).

İran'da yapılan çalışmada toplam 90 hasta seçilmiş ve dâhil etme kriterlerine göre rastgele iki gruba ayrılmıştır. Müdahale grubu yumurta akı formülasyonu + gümüş sülfadiazin kreması ile tedavi edilmiş ve kontrol grubu plasebo +gümüş sülfadiazin kreması ile tedavi edilmiştir. Yanık yarası iyileşme süreci 1, 7 ve 15. günlerde Bates-Jensen yara değerlendirme aracı ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, müdahale süresi içerisinde gerçekleştirilen tedavi boyunca yara boyutu küçülmemiş ancak yumurta beyazı ile tedavi edilen hastalarda yara derinliği ve kenarları düzelmiştir. Bunun yanında nekrotik doku tipi ve seviyesi, eksüda tipi ve miktarında 1, 7 ve 15. günlerde yapılan değerlendirmeler sonucu iyileşme saptanmıştır (7). Ek olarak, A, C ve E vitaminleri dâhil antioksidanların, çinko, bakır ve selenyum gibi elementlerin etkilerinin yara iyileşmesini hızlandırdığı ortaya çıkmıştır. Yumurta beyazları bu bileşikleri içerir ve belirli bir dozu, yanık yarası iyileşmesinde etkilidir (7).

İncelediğimiz çalışmalar arasında farklı girişimlerin uygulandığı; Edraki ve ark. (17)'in yapmış olduğu deniz iğdesi, zeytinyağı, %5'lik zeytinyağı ve deniz iğdesi karışımı ve %1'lik gümüş sulfadiazinin tam kalınlıklı yanık yarasında iyileştirme etkisini ölçtükleri ve histopatolojik değerlendirmeler yaptıkları araştırma bulunmaktadır. Çalışmada tüm gruplarda yer alan sıçanların yanık yaraları salin solüsyonla temizlendikten sonra gruplara sırasıyla deniz iğdesi, zeytinyağı, %5'lik zeytinyağı ve deniz iğdesi karışımı ve %1'lik gümüş sulfadiazin uygulanmıştır (17). Uygulama sonrası yanık yaraları kuru gazlı bezle örtülmüş ve çalışma süresince günlük olarak değiştirilmiştir. Deniz iğdesi ve zeytinyağının tam kalınlıklı yanık yarasında kullanımı gümüş sulfadiazin ile karşılaştırıldığında deniz iğdesi ve zeytinyağının gümüş sulfadiazinden daha etkili olduğu saptanmıştır (17).

Literatürü incelediğimizde bu konu ile ilgili ülkemizde; Gümüş ve Özlü (18) tarafından yapılan balmumu, zeytinyağı ve alkanna tinctoria tausch karışımının yanık yaraları üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmaya rastlanmıştır.

Gümüş ve Özlü (18) çalışmalarına ikinci derece yanıkları olan, 3 yaşından büyük ve 65 yaşından küçük, enfekte olmamış yanıkları olan 64 hastayı dâhil etmişlerdir. Deney grubundaki hastalara balmumu, zeytinyağı ve alkanna tinctoria karışımı kullanılarak pansuman yapılmıştır. Literatürde balmumunun anti bakteriyel özelliklere sahip, cilt hücrelerinde sitokin üretimini artıran ve yaranın bölgesinde eksüdasyonu azaltan bir antioksidan olduğu belirtilmiştir (18).

Alkanna tinctoria, Avrupa, Akdeniz ve Batı Asya'da geniş bir şekilde büyüyen, nisan-temmuz ayları arasında, mavi çiçek açan, 10 ila 30 santimetre arasında büyüyen bir bitkidir (5). Alkanna tinctoria staphylococcus aureus, staphylococcus epidermidis'e karşı antimikrobiyal özellikler gösterir (5,18). Toksik değildir ve antitümör, antitrombotik özelliklere sahiptir (5,18). Pansuman, kontrol grubundaki hastalara ise olağan yanık ünitesindeki rutinde uygulanmıştır. Çalışma sonucunda deney grubundaki hastalara uygulanan pansumanın epitelizasyon sürecini hızlandırdığı, hastanede kalış sürelerini azalttığı ve pansuman sırasında hastaların yaşadığı ağrı ve deney grubundaki yara yeri enfeksiyonlarını tamamen önlediği görülmüştür (18).

Topikal bal merheminin yanık hastalarının iyileşmesindeki etkisini incelemek amacıyla yapılan bir çalışma da İran'da yapılmıştır. Zahmatkesh ve ark. (19)'un yapmış olduğu tek kör randomize klinik çalışmanın amacı, olea merheminin (%33,4'ü bal; %33,3'ü zeytinyağı ve %33,3'ü de susam yağı) yanık yarasında granülasyon dokusunu geliştirmedeki ve doku onarımına etkisini incelemektir. İlk grup olea merhemiyile tedavi edilen 10 kişiden oluşurken ikinci grup asetat menefi denilen İran'da gümüş sülfadiazin gibi topikal antibiyotik olarak kullanılan merhem ile tedavi edilen, 20 kişiden oluşmaktadır. Her iki grupta yer alan bireylerin yanık yaraları uygulama sonrası kapatılmıştır. Çalışma sonucunda olea merheminin debridmanı kolaylaştırır ve yara enfeksiyonunu önlemede etkili olduğu saptanmıştır; ayrıca, topikal olea merhem ile tedavi doku onarımını hızlandırmıştır (19).

Yara bakımında kullanılan alternatif ve destekleyici yöntemlerin incelendiği bu çalışmada; incelenen araştırmalar dâhilinde bal, propolis, zeytinyağı, deniz iğdesi karışımı, olea merhemi ve asetat mafenitin kullanıldığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmaların sınırlılığı kanıt düzeyi yüksek çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

3. Alana Katkı

Yara bakımında kullanılan birçok alternatif yöntem vardır. Kullanılan bu yöntemlerin kanıt değerlerinin bilinmesi bakımında fark yaratacaktır.

Hemşireler yanık merkezlerinde her gün hastanın pansumanını yapan dolayısıyla yaranın durumunu yakından takip eden ve uygulanan yara bakım örtüsünün sonuçlarını öncelikle değerlendirme imkânına sahip olan profesyonellerdir. Bu anlamda yara bakımında kullanılan alternatif yöntemlerin tanınması hemşirelik bakımında önemli gelişme sağlayacaktır.

Çıkar Çatışması

Bu makalede herhangi bir nakdi/ayni yardım alınmamıştır. Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Yazarlık Katkısı

Fikir/Kavram: FŞA; **Tasarım:** DA; **Denetleme:** FŞA; **Kaynak ve Fon Sağlama:** FŞA, DA; **Malzemeler:** Yok; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** FŞA, DA; **Analiz/Yorum:** FŞA, DA; **Literatür Taraması:** FŞA, DA; **Makale Yazımı:** FŞA, DA; **Eleştirel İnceleme:** FŞA, DA.

Kaynaklar

1. World Health Organization Burn prevention: success stories and lessons learned. World Health Organization [Internet]. 2020 [cited 2019 Dec 19] Available from: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/97938>
2. Church D, Elsayed S, Reid O, Winston B, Lindsay R. Burn Wound Infections. *Clinical Microbiology Reviews*. 2006 Dec 19(2), 403-434.
3. Chen ZC, Wu SS, Su WY, Lin YC, Lee YH, Wu WH, et al. Anti-inflammatory and burn injury wound healing properties of the shell of *Haliotis diversicolor*. *BMC Complementary and Alternative Medicine*. 2016 Jan 16(1), 487.
4. Atiyeh BS, Costagliola M, Hayek SN. Effect of silver on burn wound infection control and healing: review of the literature. *Burns*. 2007 Jul 33(2), 139-148.
5. Kayabaşı N, Şanlı HS, Etikan S. Havaciva (*Alkanna tinctoria* (L.) Tausch) ve Labada (*Rumex conglomeratus* Murr.) Bitkilerinden Elde Edilen Renkler ve Bu Renklerin Işık ve Sürtünme Haslıkları Üzerinde Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*. 2000 May 10(1), 7-10.
6. Olczyk P, Koprowski R, Kaźmierczak J, Mencner L, Wojtyczka R, Stojko J, et al. Bee Pollen as a Promising Agent in the Burn Wounds Treatment. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. [Internet]. 2016 [cited 2019 Nov 19]; Available from: <https://www.hindawi.com/journals/ecam/2016/8473937/> DOI:10.1155/2016/8473937.
7. Jahani S, Ashrafzadeh H, Babai K, Siahpoosh A, Cheraghian B. Effect of ointment-based egg white on healing of second-degree wound in burn patients: a triple-blind randomized clinical trial study. *Avicenna Journal Of Phytomedicine*. 2019 9(3), 260-270.
8. Niggemann B, Gruber C. Side-effects of complementary and alternative medicine. *Allergy*. 2013 Dec 58:707-16.
9. Gümüş K, Özlü ZK. "Neglected an Area of Nursing Care: Burncare". *Bozok Med J*. 2017 May 7(4):72-9.
10. Jull AB, Walker N, Deshpande S. Honey as a topical treatment for wounds. *Cochrane Database Syst Rev*. [Internet]. 2013 [cited 2019 Nov 19];6(3) Available from; <https://www.cochranelibrary.com/>
11. Khoo YT, Halim AS, Singh KKB, Mohamad NA. Wound contraction effects and antibacterial properties of Tualang honey on full-thickness burn wounds in rats in comparison to hydrofibre. *BMC Complementary and Alternative Medicine*. 2010 10(1), 48.
12. Nakajima Y, Mukai K, Komatsu E, Iuchi T, Kitayama Y, Sugama J, et al. Evaluation of the effects of honey on acute-phase deep burn wounds. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. [Internet] 2013 [cited 2019 Nov 19] 20;(12)78-82 Available from; <https://www.hindawi.com/journals/ecam/2013/784959/> DOI: doi.org/10.1155/2013/784959
13. Moore OA, Smith LA, Campbell F, Seers K, McQuay HJ, Moore RA. Systematic review of the use of honey as a wound dressing. *BMC Complementary and Alternative Medicine*. 2001 Jan 1(1), 2.
14. Lin XF, Chen KJ, Shi HK, Yu L, Chen JS, Fei Y. Therapeutic Effect and Mechanism of *Oxytropis falcata* Gel on Deep Second-Degree Burn in Rats. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. [Internet] 2017 [cited 2019 Nov 19] 41;(9)54-59, Available from: <https://www.hindawi.com/journals/ecam/2017/3729547/> DOI:doi.org/10.1155/2017/3729547
15. Hasanzadeh GR, Mehdikhanloo N. The effect of compound of *Brassica Oleracea* L. and egg-white on burn wound healing in rat. *Journal Of Sabzevar University Of Medical Sciences*. 2005 Jan 4(34), 6-12.

16. Sadiq A, Hayat MQ, Trali GA, Javed A. Effects of essential amino acid "Tryptophan" in post burn skin wound healing. *International Journal of Biosciences*. 2018 May 12(3), 147-153.

17. Edraki M, Akbarzadeh A, Hosseinzadeh M, Tanideh N, Salehi A, Koohi-Hosseiniabadi O. Healing effect of sea buckthorn, olive oil, and their mixture on full-thickness burn wounds. *Advances in Skin & Wound Car*. 2014 Dec 27(7), 317-323.

18. Gümüş K, Özlü ZK. The effect of a beeswax, olive oil and *Alkanna tinctoria* (L.) Tausch mixture on burn injuries: an experimental study with a control group. *Complementary Therapies in Medicine*. 2017 34, 66-73.

19. Zahmatkesh M, Manesh MJ, Babashahabi R. Effect of *Olea* ointment and Acetate Mafenide on burn wounds - A randomized clinical trial. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*. 2015 Jan 20(5), 599-603.